

فلسفه دین

جلد اول

وحی، مکاشفه و تجربه دینی

دکتر یحیی کبیر

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

کبیر، یحیی، ۱۳۳۳ -

فلسفه دین/ یحیی کبیر، - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۴۰۰.

ج ۲ - (مؤسسه بوستان کتاب: ۳۰۶۸) (فلسفه و عرفان)

ISBN 978-964-09-2326-9 (ج ۱) / (دوره) ISBN 978-964-09-2316-0

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

مندرجات: ج ۱. وحی، مکاشفه و تجربه دینی.

کتاب نامه: ص. [۶۴۹-۶۵۶]؛ هم چنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. دین - فلسفه. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۴۱۰

BL ۵۱

شماره کتاب شناسی ملی: ۸۴۰۸۷۸۵

۱۴۰۰

www.ketab.ir

■ موضوع: فلسفه و عرفان

■ گروه مخاطب: تخصصی (طلاب، دانشجویان، پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۳۰۶۸

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۷۱۴

بوستان کتاب

فلسفه دین / ج ۱

وحی، مکاشفه و تجربه دینی

• نویسنده: دکتر یحیی کبیر

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰ • شماره کتاب: • بها: ۱۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائی)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷-۳۷۷۴۲۱۵۵، نمابر: ۳۷۷۴۲۱۵۴، تلفن بخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶

❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب یا همکاری ۱۷۰ ناشر)

❖ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸

❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲

❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

❖ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • سرپرستار: محمدرضا منصفی سروندانی • ویراستار: حامد عبداللّهی سفیدان
- حروفنگار: مهدیه قرباندوست • اصلاحات حروفنگاری و صفحه‌آرا: حسین محمدی • نمونه‌خوانی: علی میری
- کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی منش • مدیر گروه هنری: مسعود نجابتی • طراح جلد: محمود هدایی
- اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
- محمداقبر انصاری

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
----	-------

بخش اول: تجربه دینی

۲۵	فصل اول: چیستی ایمان
۲۶	مدل ابراهیمی ایمان
۳۹	رکن اول: «یقین»
۴۳	«طمأنینه» در مقام قلب ظاهر می شود
۴۶	رکن دوم: تجربه دینی
۶۹	رابطه یقین و استدلال عینی در قلمرو تجربه
۷۲	رابطه یقین و استدلال عینی در قلمرو تاریخ
۷۹	شکاک دین گرا
۸۳	تلقی فیلسوفانه از دین
۸۷	تلقی عارفانه از ایمان
۹۵	یادآوری
۹۸	تلقی جامع یا فلسفی - عرفانی از ایمان
۱۰۰	نتیجه
۱۰۲	یادآوری
۱۰۵	فصل دوم: وحی و تجربه
۱۰۷	وحی چیست؟
۱۰۸	۱- وحی تکوینی یا وحی فلسفی - عقلانی

۱۱۰	۱-۲. وحی انکشافی یا وحی شهودی یا عرفانی
۱۲۵	فصل سوم: بررسی و نقد عقلی و وحی (۱)
۱۲۵	(از کتاب الهیات سیستماتیک، جلد اول)
۱۲۵	مقدمه
۱۲۶	۱. عقل و جست و جوی وحی
۱۲۶	ساختار عقل
۱۲۶	یک: دو مفهوم عقل
۱۳۵	دو: عقل ذهنی و عقل عینی
۱۴۶	سه: کنه عقل
۱۵۰	چهار: تناهی و ابهام های عقل واقعی
۱۵۴	پنج: تعارض در حیطه عقل واقعی و جست و جوی وحی
۱۵۴	الف) خودمحوری در برابر دیگر محوری
۱۶۰	ب) نسبی گرایی در برابر مطلق گرایی
۱۶۵	پ) صورت گایی در برابر عاطفه گرایی
۱۷۳	ت) کارکرد شناختاری عقل و جست و جوی وحی
۱۷۳	شش: ساختار هستی شناختی معرفت
۱۷۸	هفت: روابط شناختاری
۱۸۲	هشت: حقیقت و تحقیق ورزی
۱۸۹	فصل چهارم: بررسی و نقد عقلی و وحی (۲)
۱۸۹	۲. واقعیت وحی
۱۸۹	یک: معنای وحی
۱۸۹	دو: علایم وحی
۱۸۹	الف) ملاحظات روش شناختی
۱۹۲	ب) وحی (مکاشفه) و سر
۱۹۷	پ) وحی و وجد
۲۰۲	ت) وحی و معجزه
۲۰۶	سه: وسیله های وحی (مکاشفه)
۲۰۶	الف) طبیعت به مثابه وسیله وحی
۲۰۹	ب) تاریخ، گروه ها و افراد همچون وسیله های وحی یا مکاشفه
۲۱۱	پ) کلمه به مثابه وسیله وحی و مسئله کلمه باطنی

۲۱۵	چهار: پویایی وحی: وحی نخستین و وابسته
۲۱۹	پنج: شناخت ناشی از وحی
۲۲۲	۳. وحی واقعی
۲۲۲	شش: وحی واقعی و نهایی
۲۲۵	هفت: وحی نهایی در عیسی به عنوان مسیح
۲۲۸	هشت: تاریخ وحی
۲۳۶	نه: وحی و نجات
۲۳۹	۴. عقل در حیطه وحی نهایی
۲۳۹	ده: غلبه وحی نهایی بر تعارض خودمحوری و دیگر محوری
۲۴۲	یازده: غلبه وحی نهایی بر تعارض مطلق گرایی و نسبی گرایی
۲۴۶	دوازده: غلبه وحی نهایی بر تعارض بین صورت گرایی و عاطفه گرایی
۲۴۹	۵. مبدأ وحی
۲۴۹	سیزده: خدا و سر هستی
۲۵۰	چهارده: وحی نهایی و کلمه خدا
۲۵۵	فصل پنجم: چیستی تجربه دینی
۲۶۰	حیثیت عاطفی
۲۶۱	حیثیت ادراکی
۲۷۶	حیثیت تعبیری
۲۸۱	یادآوری
۲۸۳	فصل ششم: خدا و تجربه از «فلسفه دین» نورمن گیسلر
۲۸۳	تحقیق، تحلیل، نقد و بررسی
۲۸۳	۱. ماهیت تجربه دینی
۲۸۳	معنای تجربه
۲۸۶	معنای دین
۲۹۰	تمایز میان تجربه دینی و دیگر تجربه ها
۲۹۱	الف) تجربه دینی در نظایر با تجربه اخلاقی
۲۹۸	ب) تجربه دینی در تغایر با تجربه زیباشناختی
۳۰۳	ج) تجربه دینی در تغایر با تجربه دنیامداری (و مادی) محض (سکولار)
۳۰۶	عمومیت و واقعیت تجربه دینی
۳۰۹	۲. ویژگی های تجربه دینی

مقدمه

«فلسفه دین» یکی از علوم سه گانه اساسی و نهایی است که نه تنها متعلق به جهان اسلام است، بلکه دانشمندان غربی و شرقی و نیز اروپا و آمریکا و فلاسفه تحلیلی دین در قرن حاضر (قرن بیستم) به آن پرداخته اند. این علم سه رکن اساسی دارد: اعتقادات دینی، عمل دینی و اخلاق. و از جمله علمی است که پاسخ گوی بسیاری از شبهات جوانان و جوامع بشری در این عصر می باشد و در نهایت آرامش درونی را برای انسان به ارمغان می آورد، زیرا جامع آرای غرب و شرق و حتی آرای علمی، فلسفی، عرفانی و فراطر از آن، وحی می باشد و خواننده و شنونده مباحث با اطلاع جامع از آرا و با آزاداندیشی فارغ از هرگونه تعصبی محدودیت های فکری را درمی نوردند و منزه های جداکننده را می شکند و خود را می یابد و حقیقت را آن گونه که هست درمی یابد؛ در نتیجه به هر کجا که سفر کند و با هر نوع بینش و تفکری که مواجه شود به سبب ثبات فکری و اعتقادی خویش، حق را از زبان هر شخصی با هر ایده و قومیتی که بشنود می پذیرد و لحظه ای از خود غافل نمی گردد. البته باید بدانیم راز موفقیت انسان در دستان خودش نهفته است، یعنی میزان شناخت انسان از استعداد و ظرفیت هایش و چگونگی دریافت حقایق از جمله عوامل موفقیت انسان است.

بنابراین، فلسفه دین، جامع تاریخ دین و تحلیل دین؛ اعم از شرقی و غربی، همراه با منابع متعدد غربی و شرقی و روش های متعلق به هر یک از آنها و نیز نقد و بررسی آن، می باشد. لذا انسان ناگزیر است با اختیار انتخاب کند. و این علم شامل تجربه دینی، چستی دین و قلمرو آن یا انتظار بشر از دین و هم چنین براهین دین می باشد. اما دو علم اساسی و نهایی دیگر؛ حکمت عالی و عرفان عالی، ان شاء الله در آینده به آن خواهیم پرداخت.

پیش از ورود به مقدمه و پرداختن به آن لازم است بدانیم که در این مبحث به آثار ده گانه‌ای که ام‌الآثار هستند توجه داشته‌ایم:

۱. علم و دین، ایان باربور.
۲. فلسفه دین، نورمن گیسلر.
۳. عقل و اعتقادات دینی، پترسون و همکاران.
۴. فلسفه دین در قرن بیستم، چارلز تالیور (تالیا فرو).
۵. الهیات سیستماتیک، پل تیلیش (در سه جلد).
۶. تفکر دینی در قرن بیستم، جان مک‌کوآری.
۷. تاریخ فلسفه دین، اف سل.
۸. تاریخ اندیشه‌های دینی، میرچا الیاده (۳ جلد).
۹. دین‌پژوهی، میرچا الیاده.
۱۰. تجربه دینی، نینیان اسمارت.

و آثار دیگری که در واقع شرح منابع فوق می‌باشند. البته استفاده از این منابع، تمام کار نیست، بلکه ذکر حداقلی از منابع می‌باشد. به طوری که این موضوع را سال‌های متمادی در دانشگاه تهران تدریس کرده‌ایم و به بحث و گفت‌وگو گذاشته شده است. ضمن این که ماهیت ورود به این مبحث به گونه‌ای است که از احمد نراقی در دین‌شناختی، آیت‌الله جوادی آملی در دین‌شناسی، مرحوم مطهری و علامه طباطبائی در چیستی دین، اقبال لاهوری در احیای فکر دینی، دکتر شریعتی، و نیز دکتر سروش در قبض و بسط تنوریک و... به طور تلفیقی، بهره گرفته شده است. کتاب «دین‌پژوهی فلسفی» که امروز در صدد تفصیل آن هستیم، نخستین بار برای تدریس در سطح کارشناسی ارشد دانشگاه تهران تنظیم گردید، سپس به طور مفصل و گسترده‌تر با توجه به منابع ده گانه مذکور، در مقطع دکترای دانشگاه تهران تدریس شد. ضمن این که در نهایت از ملاصدرا، و قونوی و ابن عربی نیز بهره برده‌ایم. از این رو بر این باوریم که «فلسفه دین» یکی از منابع در معارف و بلکه «ام‌المعارف» است و در صورتی که این مباحث با صبوری و تعمق و به دور از هرگونه تعصبی یا آزاداندیشی، مطرح و بررسی شود، ان شاء الله بسیاری از پرسش‌ها و شبهه‌های قرن حاضر برطرف خواهد شد، زیرا این شیوه دین‌شناسی در بستر وحی؛ اعم از وحی در اسلام، یهودیت، مسیحیت، بودا و... شکل می‌گیرد.